

„Kaj?“ zarenčí Jéz, „jaz naj bi jedel ukradeno klobaso! Mar misliš, da sem prijatelj tatovom?! Kdor s tatovi drži, boljši ni kakor tat. Jaz ostanim svojemu gospodarju zvest ter mu odkrijem njegove hišne sovražnike in kuhinjske tatove, da se jih bode znal varovati.“

To rekši, zgrabi mačko za ušesi ter jo vleče s klobaso vred v hišo pred gospodarja, kateremu vse pové, kaj je mačka naredila in kako je njega in njegova tovariša hotela podkupiti.

Mačka je bila tepena, da se je vse kadilo. Hektor in Lisee nista dobila ves dan nič jesti, ker sta k tatvini molčala, a pošteni Jéz dobi od gospodarja v plačilo svoje zvestobe — celo klobaso.

Lj. T.

Solnce in oblaki.

(Basen.)

Mogočno solnce je hudo pripekalo. Cvetice so pobešale ljubke glavice, drevesa so stala tiha in otožna, in vsa narava je težko sôpla v prevelikej vročini. A kmalu se vzdigne iz morja tenka meglica, katera vedno narašča in narašča ter vse nebó pokrije. Solnce spozna, da si je s svojo prehudo vročino nakopalo premočnega nasprotnika, skrije se osramoteno za temne oblake in vsa narava se veseli hladilnega rešitelja.

Ne bodi prevzeten in premogočen!

J. Š. K.

Usnjarstvo.

Usnjarstvo je umételnost, ki živalske kože tako prireduje, da postanejo vlečne (podatne) ter dolgo ne morejo segujiti. Usnje, katero rabimo za črevlje, škorne, rokavice, hlače, mošnje, jermena, kočije, sedla, vojke i. t. d. izdelujejo usnjarji iz živalskih kož. V usnje izdelana koža mora biti močna in podatna, ter ne sme vode propuščati; a kadar se namóči in posuši, ne sme biti oporna niti trda, tudi kršiti in lomiti se ne sme. Usnje so poznali že stari národi v jutrovih deželah, ter niso imeli samo tenko ustrojjenih kožic, nego tudi razno-barvano usnje, kakor občeznani safijan, kordovan i. t. d. Pred nekoliko stoletji so dobivali Evropljani tako kožo iz Azije, a to najpred Turki, potlej Rusi i. t. d.

Že davno so ljudje znali, da izvarine mnogih rastlin kožo tako stegnejo, da potlej dlje časa ne more segnjiti. Ali to še ni bilo dosti; v takih izvarinah treba je bilo tudi trdih delov, ki so vse luknjíce v koži zamašile, da ni mogla mokrota skozi nje prodirati. Pozneje so našli, da posebno hrastova, brezova, jelova in borova skorja ima vse te lastnosti v sebi, zato tudi pravimo, da so dobra čreslovina. Usnjarji, ki s čreslom kože strojijo, zovó se strojarji (Rothgärber). Po čreslu dobí vsaka koža bolj ali menj rudečkasto barvo. Strojari izdelujejo samo navadno usnje za črevljarje in sedlarje. A so še drugi usnjarji, ki strojijo kožo na jerh (Weissgärber) in s tolščami (Saemischgärber). Prvi se zovó belousnjarji (Weissgärber), drugi jerharji.

Belousnjarji strojijo kožo z galunom (Alaun), a jerharjem ni treba niti čresla niti galuna, oni delajo usnje z valjanjem in tolsčo. Kožo namreč stró-jijo najpred v otrobih, potlej jo večkrat namočijo v olji ali jo pa teró z ribjo mastjo; naposled se zvalja in izgadí. Preobilna tolsča se vzame s kacim lugom. Navadno je belousnjar in jerhar jedna in ista osoba; a usnje, katero izdelujeta, rabijo mošnjičarji, jermenarji in rokavičarji. — Pergamenarji strojijo kožo žuljajóč in teróč jo s kredo, ter jo potlej prodajajo pod imenom pergamena, ki nam služi v pisanje, prevleko na bobnih i. t. d.

Izmed vseh naštetih usnjarjev najznamenitejši so čreslarji, ali kakor jih navadno imenujmo: strojarji. Oni izdelujejo usnje za vsakovrstne podplate, črevlje in juhtovino.

Prvo delo pri strojenji kož je to, da se kože očistijo vsake nečistoče na obeh stranéh in se jim dlaka sname z lica (Narbenseite).

Pri tem delu se ravnajo strojarji tako-le: Kože namočijo najpred v tekočej vodi. Ako ni kacega potoka ali reke blizu, namočijo jih v nalašé zato pripravljenej kadi, iz katere jih vsaki dan vzamejo, s palico pretolčejo in potlej zopet namočijo. To delo traje dva do tri dni. A kože pri tem delu ne smejo stati toliko časa v vodi, de bi začele gnjiti, ker bi jim to bilo na veliko škodo. Potem se kože ostružijo mezdre, mastnih in mesnatih delov, a to na panji s pomočjo strugala. Pri tem opraviu se kože zamakajo v vodo tako dolgo, dokler ni voda pri struganju popolnoma čista.

Kože se morajo potem očistiti dlak. Kože, odmerjene za podplate (volvske in bivolske kože), se na notranjej stráni nasolé s kuhinjsko soljó al tudi z raztolčenim slanim kamenom, in se potlej zlože na kúp, kjer nasoljene stojé do 10 dní. V tem času začnó gnjiti in dlaka se lahko s prsti odloči. Dobro je kože po večkrat zračiti, da se ne vžgó in ne pokvarijo. Tanjše kože se denejo v lužnico t. j. v jamo z deskami obloženo, a tako veliko, da more v njej do 50 kož ležati. Nato se kože polijó z razmočenim apnom, in dlaka se prav lahko odloči. Namesto apna jemljó usnjarji tudi tako imenovani apneno-žveplenčev vodenec (Calcium sulfhydrat), ki ga dobé v plinarnicah pod imenom plinovega apna (Gaskalk).

Ko se kože v lužnici izlužijo, potlej se jim s strugalom dlake poberó, tudi se pri tej priložnosti očistijo od zunanje povrhne kožice (Epidermis), kar je zeló potrebno, ker bi drugače ne moglo čreslo kože prodreti in koža bi se ne dala dobro ustrojiti.

Namesto apna in apneno-žveplenčevega vodenca rabijo nekateri usnjarji ječmen na debelo somlet (Gerstenschrott), mešajo ga s toplo vodo in kvasom; kadar ta mešanica okisne, namakajo kože vanjo, da se dlaka lahko ostruži. Ta način je zaradi tega boljši, ker se ni bati, da bi koža postala krhka. Kože se denejo najpred v slabo, a potlej še dvakrát posebej v močnejšo kvasíno.

Očiščene kože se mečejo potlej v posebno z deskami obloženo jamo, v katerej se polivajo s kvasíno, narejeno iz debelo somletega ječmena, brezove skorje in že rabljenega čresla; a to zategadelj, da se popolnem očistijo apna in se napnó, da jih čreslovina skozi in skozi prešiniti more. To delo se bolj pospešuje, ako se kvasína podgreje. Mnogi strojarji vzemó namesto kvasíne pasje in golobje izmetke (blato); najboljši izmetki v ta namen so izmetki od morskih ptic. Pri najfinejših kožah je treba paziti, da ne ležé predolgo v teh izmetkih, ker bi jih gnjijoči izmetki lahko poškodovali.

Poglavitno opravilo pri usnarjih, ki izdelujejo usnje za podplate in črevlje, je strojenje kože. Pri tem delu se ravnajo tako-le: Očiščene kože se najpred namakajo v tekočej vodi tako dolgo, da so jako rahle, potem se položé v čreslenico (Lohbrühe). Čreslenica je čreslovnata tekočina, ki se dobi, ako se čreslo, to je zmleta hrastova skorja, šiške in ježice razmočijo na vodi. Za dva ali tri mesece se vzemó kože iz jame ter se na drugo stran položé v novo čreslenico, kar se ponavlja tako dolgo, da je čreslovina kožo popolnem prepojila. Pri debelih kožah traja to opravilo včasih po dve leti. Usnje je tem boljše, čim počasnejše in popolnejše se je koža navzela čreslovine.

V strojbi na jerh se kožam vzame dlaka z živim apnom, zaostalo apno se izpere ali se pa odpravi s slabimi kislinami. Očiščene kože se potem vložé najpred v stroj z otrobi (Kleienbeitze), potem se poldrugi dan strojijo v toplej mešanici raztopljenega galuna in kuhinjske soli.

Kadar se podplátovina vzame iz čreslenice, treba jo je dobro očistiti čresla, potem se na kole obesi, da se posuši. Ko je suha, razpolóži se po tleh, pokrije se z deskami in s kamenjem pritisne, da se lepo poravná. Potlej se dobro s suhim čreslom otare, zopet na kole razobesi, da se popolnem osuši, in z lesenimi palicami pretepe.

Ako je usnje povsod jednake in to sive barve, potlej je dobro ustrojeno, česar se lahko prepričamo, ako je z nožem pri kacem kraji zarežemo.

S tankimi kožami je tudi potem še mnogo dela, ko se vzemó iz čreslenice.

Da usnje lepše lice dobi, treba je je s krišpalcem krišpati in to na pravej strani navadno po dvakrat, na mesnatej strani pa zadostuje samo jedenkrat.

Juhtovina, posebno ruska, prav lepo diši, in to po brezovem olji, s katerim se mehčá. To usnje jo posebno močno in podatno (vlečno). Juhtovina je dvojne vrsti: rudeča in črna, pa tudi od teh jih je po več vrst. Juhta ali juhtovina je bolgarska beseda in znači dvojko. Po navadi namreč po dve taki koži sešijejo, potem pa rudeče barve med-nju vlijejo, da se obe koži rudeče pobarvajo. Najboljša juhtovina se dobi na Ruskem in Litavskem.

V novejših časih so ljudje iznašli tako pripravo za kože, da jih voda ne more premočiti. V ta namen raztopé prožno smolo (Federharz) v terpeninovem ali kamenem olji, ter v tej raztoplini napajajo kožo.

Kordovan se imenuje mehko usnje, katero je dobilo ime od mesta Kordove na Španskem, kamor so je v 11. stoletji Evropljani iz Azije najpred zanesli. Z neprestanim vpopolnevanjem kordovanskega usnja prišli so ljudje na safijan ali marokansko usnje, ki je še lepše in svitlejše od kordovana. — Šagrín (po francosko: Chagrin) je čvrsto, zeló močno in na lieu zrnasto usnje. Perzijani, Turki in Algirci izdelujejo najboljši šagrín, a tudi pri nas ga delajo dobro.

Tudi krznarji pripravljajo kože, a s tem razločkom, da jim ne vzamejo dlake. Koža z dlako vred se imenuje krzno. Za napravljanje krzna rabijo krznarji namesto čresla sol in pšenične otrobi, a poprej namažejo kože na mesnatej strani z maslom, oljem, ali pa s svinjsko mastjo ter jih v posebnej bačvi (kadí) z nogami dobro pregazijo.

Lj. T.